

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет педагогічної освіти та соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

СИЛАБУС
вибіркового освітнього компонента
ТРЕНІНГ СПІЛЬНОЇ ДІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ
підготовки бакалавра
спеціальності 016 «Спеціальна освіта»
за спеціалізацією 016.02 Олігофренопедагогіка
освітньо-професійної програми «Корекційна психопедагогіка та логопедія»

Луцьк–2023

Силабус вибіркового освітнього компонента «Тренінг спільної дії в інклюзивному середовищі» підготовки бакалавра галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 016 «Спеціальна освіта» (016.02 Олігофренопедагогіка), за освітньо-професійною програмою «Корекційна психопедагогіка та логопедія»

Розробник: Стасюк Людмила Павлівна, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми: (Брушневська І.М.)

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
протокол № 2 від 12 вересня 2023 р.

Завідувач кафедри: _____

(Кузава І.Б.)

I. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	<u>Галузь знань</u> 01 Освіта / Педагогіка <u>Спеціальність</u> 016 Спеціальна освіта (016.02 Олігофренопедагогіка) <u>Освітньо-професійна програма</u> Корекційна психопедагогіка та логопедія <u>Освітній рівень: перший (бакалаврський)</u>	Вибірковий
Кількість годин 150 кредитів 5		Рік навчання 2
		Семестр 4
		Лекції - 10 Практичні - 20
ІНДЗ: немає		Самостійна робота – 110 год.
	Консультації – 10 год.	
	Форма контролю: залік	
Мова навчання		Українська

II. Інформація про викладача

ППП Стасюк Людмила Павлівна

Науковий ступінь – кандидат педагогічних наук

Вчене звання – доцент

Посада – доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Контактна інформація: +380996260162, stasuk.ludmila@vnu.edu.ua

Дні занять <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація курсу

Силабус освітнього компонента «Тренінг спільної дії в інклюзивному середовищі» є нормативним документом Волинського національного університету імені Лесі Українки, який розроблено кафедрою спеціальної та інклюзивної освіти на основі освітньо-професійної програми «Корекційна психопедагогіка та логопедія» підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня відповідно до навчального плану для галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 016 Спеціальна освіта (016.02 Олігофренопедагогіка) денної форми навчання. Силабус укладено згідно з вимогами Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС).

Вивчення освітнього компонента «Тренінг спільної дії в інклюзивному середовищі» передбачає розв'язання низки завдань професійної підготовки висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців у галузі спеціальної освіти відповідно до Стандарту вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта, світових тенденцій та національного досвіду України, де передбачено різні форми організації освіти і соціалізації дітей.

Відповідно до Концепції модернізації української освіти, основна мета професійної освіти – підготовка кваліфікованого фахівця відповідного рівня й профілю, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, відповідального, такого, що вільно володіє своєю професією, і орієнтованого в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання, соціально-професійної мобільності. Суспільству потрібен педагог, який працює у форматі творчих пошуків, що ґрунтується на здобутках традиційної методики і містять інноваційні елементи. ОК є професійно-орієнтованим у системі педагогічної підготовки.

2. Пререквізити

Для освоєння освітнього компонента використовують знання, вміння і навички, сформовані у ході вивчення ОК «Вступ до корекційної психопедагогіки та логопедії», «Основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки)», «Психологія дітей з інтелектуальними порушеннями», навчальної волонтерської практики, навчальної педагогічної практики у закладах загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання.

Постреквізити. Освоєння даного освітнього компонента є необхідною основою для подальшого вивчення ОК «Педагогіка інклюзивної освіти», «Основи педагогічної майстерності спеціального педагога», «Теорія і спеціальна методика виховної роботи з дітьми із порушеннями інтелектуального розвитку», «Методика корекційної роботи при порушеннях інтелектуальної та мовленнєвої діяльності», написання курсової роботи з логопедії та із спеціальних методик навчання дітей з інтелектуальними порушеннями, навчальної логопедичної практики у спеціальних закладах дошкільної освіти та виробничої педагогічної практики у спеціальних закладах дошкільної освіти на посаді вчителя-логопеда, підготовки до атестаційного іспиту.

3. Мета і завдання освітнього компонента.

Метою викладання освітнього компонента «Тренінг спільної дії в інклюзивному середовищі» є розкриття сутності тренінгу як педагогічної системи; вивчення змісту, підбір форм організації та особливостей спільної діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами, підготовка здобувачів освіти до командної взаємодії у спеціальних та інклюзивних закладах, дати здобувачам освіти уявлення про колективну взаємодію, методику формування колективу дітей з особливими освітніми потребами; підвищити рівень їхньої професійно-особистісної компетентності.

Завдання вивчення освітнього компонента - сформувати у здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти:

- знання про навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі; опанувати знаннями про різні форми, методи, засоби, прийоми роботи з дітьми з особливостями у розвитку;
- дати поняття про тренінг; сформувати у здобувачів освіти систему теоретичних знань і специфіку практичних навичок, необхідних дефектологу;
- з'ясувати труднощі засвоєння курсу, визначити корекційні прийоми та засоби; виховати звичку самостійно вдосконалювати професійні знання та вміння.

Відповідно до освітньо-професійної програми «Корекційна психопедагогіка та логопедія» у ході вивчення освітнього компонента «Тренінг спільної дії в інклюзивному середовищі» у здобувачів освіти необхідно сформулювати **загальні і фахові (спеціальні) компетентності**, а саме:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти у процесі корекційно-педагогічної, діагностико-консультативної, дослідницької та культурно-просвітницької діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування основних теорій і методів дефектології і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

ЗК-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-8. Здатність працювати в команді.

ЗК-9. Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК-10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

СК-1. Усвідомлення сучасних концепцій і теорій функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я, раннього втручання, розвитку і корекції, навчання і виховання, реабілітації і соціалізації осіб із особливими освітніми потребами

СК-4. Здатність планувати та організовувати освітньо-корекційну роботу з урахуванням структури та особливостей порушення (інтелекту, мовлення, слуху, зору, опорно-рухових функцій тощо), актуального стану та потенційних можливостей осіб із особливими освітніми потребами.

СК-5. Здатність реалізовувати ефективні корекційно-освітні технології у роботі з дітьми, підлітками, дорослими з особливими освітніми потребами, доцільно обирати методичне й інформаційно-комп'ютерне забезпечення.

СК-16. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

СК-17. Здатність самостійно освоювати нові науково-педагогічні, корекційні, ергономічні та оздоровчі теорії та технології; забезпечувати фізичний розвиток, корекцію, реабілітацію і зміцнення здоров'я осіб з особливими освітніми потребами на засадах педагогічної інноватики.

Результати навчання (РН):

РН2. Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування конкретних задач спеціальної та інклюзивної освіти.

РН3. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності у контексті професійних завдань.

РН11. Застосовувати у професійній діяльності знання про методики, технології, форми і засоби раннього втручання, розвитку і корекції, навчання і виховання, реабілітації і соціалізації осіб з особливими освітніми потребами

Soft skills(т. зв. «м'які навички», «соціальні навички», «універсальні навички» чи «навички успішності»): вміння налагоджувати міжособистісні контакти; працювати в команді; креативність; вміння прогнозувати, гнучкість, швидка адаптація до змін та ін.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ: загальнонаукові й психолого-педагогічні методи; сучасні методи корекційного навчання: теоретико-інформаційні, практико-операційні, пошуково-творчі, методи організації самостійної роботи, контроль-оцінювальні; традиційні та нетрадиційні методи навчання. Зокрема: 1) словесні (бесіда, розповідь, пояснення, диспут); наочні (демонстрація, ілюстрація); практичні (вправа, практична робота) (за джерелом інформації); 2) індукція, дедукція; традукція (за логікою викладу); 3) пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемний виклад, частково-пошукові, дослідницькі (за рівнем пізнавальної активності); 4) методи оволодіння знаннями, формування умінь і навичок, застосування отриманих знань, умінь і навичок (за основними дидактичними завданнями, які необхідно вирішувати на конкретному етапі навчання); 5) інтерактивні методи тощо.

5. Структура освітнього компонента

Таблиця 2

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.	*Форма контролю Бали
Тема 1. Теоретичні основи тренінгу спільної дії	30	2	4	22	2	ДС, РМГ, УО, ІРС / (макс. кі-сть балів за практ. заняття – 10) \20
Тема 2 Соціально-психологічний	30	2	4	22	2	ДБ, РМГ,

клімат колективу як фактор формування спільної дії.						УО, ІРС / 20
Тема 3. Спілкування як чинник формування колективу.	30	2	4	22	2	ДС, РМГ, УО, ІРС / 20
Тема 4. Конфлікти у колективі та шляхи їх подолання.	30	2	4	22	2	ДС, РМГ, УО, ІРС / 20
Тема 5. Формування тренінгових навичок спільної дії в інклюзивному середовищі.	30	2	4	22	2	ДБ, РМГ, УО, ІРС / 20
Всього годин/балів	150	10	20	110	10	100

Примітки: ¹ / Moodle, Zoom – може застосовуватися одна з платформ або їхній симбіоз для здобувачів освіти з індивідуальним планом навчання та/або під час реалізації освітнього процесу в Університеті у дистанційному режимі, відповідно до Положення про електронний курс навчальної дисципліни у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Положення про дистанційне навчання у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, наказів ректора

² / *Методи та форми контролю:* ДС – дискусія, ДБ – дебати, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота здобувача освіти, РМГ – робота в малих групах, Р – реферат, аналітичне есе, УО – усне опитування тощо.

6. Завдання для самостійного опрацювання.

1. Підготувати доповідь (презентацію) про проведення тренінгу на сучасному етапі.
2. Охарактеризувати професійну компетентність дефектолога (заповнити таблицю).
3. Підібрати методики для психолого-педагогічного вивчення колективу в інклюзивному класі.
4. Підготувати доповідь (презентацію) про одну із методик подолання тривожності у дитини в колективі.
5. Підготувати доповідь (презентацію) про види спілкування в колективі.
6. Підібрати дидактичні ігри для формування сенсорно-перцептивної сфери дитини з ООП.
7. Підібрати дидактичні ігри, вправи для формування пізнавальної сфери дитини з ООП.
8. Підібрати методики для оцінки готовності дитини до шкільного навчання.
9. Проаналізувати програми корекційно-розвиткової роботи для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.
10. Підібрати дидактичні вправи на розвиток пізнавальної сфери молодшого школяра з ООП.
11. Розробити рекомендації формування навичок самопрезентації в колективі.
12. Розробити рекомендації формування навичок спільної дії в інклюзивному середовищі.
13. Підготувати доповідь (презентацію) про значення невербального спілкування для ефективної комунікації.
14. Підібрати вправи для розвитку невербальних навичок спілкування.
15. Підготувати доповідь (презентацію) про етику спілкування і толерантність як принцип культури педагогічного спілкування.
16. Підготувати доповідь (презентацію) про міжособистісні стосунки у педагогічному колективі.

17. Підготувати доповідь (презентацію) про стилі слухання й зворотній зв'язок у міжособистісному спілкуванні.

Політика оцінювання

Оцінювання знань здобувачів освіти з освітнього компонента «Тренінг спільної дії в інклюзивному середовищі» здійснюється на основі результатів поточного контролю знань згідно «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки». Завдання поточного контролю – перевірка навчальних досягнень студентів. Оцінювання здійснюється за **100-бальною** шкалою.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має за мету перевірку рівня підготовленості здобувачів освіти до виконання конкретної роботи. Поточний контроль реалізується в різних формах, зокрема опитування, захист проєктів, виступи на практичних заняттях, експрес-контроль, перевірка результатів виконання різноманітних індивідуальних науково-дослідних завдань, контроль засвоєння того навчального матеріалу, який заплановано на самостійне опрацювання здобувачем, тощо. Максимальний бал за кожен з форм роботи визначено у *таблиці 2* силабуса освітнього компонента. Результат самостійної роботи здобувачів освіти оцінюється на практичних заняттях із відповідної теми. За активність на заняттях здобувач освіти може додатково отримати до 20 % максимального поточного бала, але при цьому сума поточних балів за семестр не повинна перевищувати, як правило, **100**.

Залік викладач виставляє за результатами поточної роботи здобувача освіти без планування, проведення модульних контрольних робіт за умови, що здобувач освіти виконав ті види навчальної роботи, які визначено силабусом ОК (оцінювання за шкалою від 0 до 100).

У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття (з поважних причин), на консультаціях він має право відпрацювати пропущені заняття та добрати ту кількість балів, яку було визначено на пропущені теми. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи.

У випадку, якщо здобувач освіти протягом поточної роботи набрав менше як 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання анулюються. Максимальна кількість балів на залік під час ліквідації академічної заборгованості, як правило, 100.

За рішенням кафедри студентам, які брали участь у роботі конференцій, підготовці наукових публікацій, в олімпіадах, конкурсах студентських наукових робіт й досягли значних результатів, може бути присуджено додаткові (бонусні) бали, які зараховуються як результати поточного контролю. Систему бонусних балів погоджує науково-методична комісія факультету.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Здобувач освіти може додатково скласти на консультаціях із викладачем ті теми, які він пропустив протягом семестру (з поважних причин), таким чином покращивши свій результат рівно на ту суму балів, яку було виділено на пропущені теми. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний). Повторне складання заліку допускається не більше як два рази: один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан факультету.

Політика щодо академічної доброчесності. *Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти* передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної освітньої (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації».

Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача освіти є підставою для її незарахування, незалежно від масштабів плагіату чи обману. Списування під час робіт, заліку заборонені (зокрема, з використанням мобільних девайсів). Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. У випадку таких подій – реагування відповідно до [Кодексу академічної доброчесності](#) Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Політика щодо відвідування. Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, навчання за програмою подвійного диплома, з використанням елементів дуальної форми здобуття освіти, міжнародне стажування) навчання може відбуватись за індивідуальним графіком, в онлайн режимі (за погодженням із деканом факультету).

Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених ОПП, за якою він навчається. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, курсовій роботі (проекту), контрольній роботі тощо, які передбачені програмою (силабусом) навчальної дисципліни. Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, відбувається в семестрі, що передує семестру початку вивчення освітнього компонента, або першого місяця від початку семестру, враховуючи ймовірність непідтвердження здобувачем результатів такого навчання (ПОЛОЖЕННЯ про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки <https://vnu.edu.ua/uk/normativno-pravova-baza>).

V. Підсумковий контроль

Підсумковий контроль знань здобувачів освіти з ОК «Тренінг спільної дії в інклюзивному середовищі» здійснюється відповідно до Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки від 30.08.2023 р.

Оцінювання знань здобувачів освіти здійснюється під час *поточного контролю* за результатами виконання тих видів робіт, які передбачені силябусом освітнього компонента «Тренінг спільної дії в інклюзивному середовищі» в діапазоні від 0 до 100 балів. Мінімальна позитивна кількість балів, як правило, – 60.

Здобувач освіти може додатково скласти на консультаціях із викладачем ті теми, які він пропустив протягом семестру (з поважних причин), таким чином покращивши свій результат рівно на ту суму балів, яку було виділено на пропущені теми. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 100 балів).

У випадку, якщо здобувач освіти набрав менше ніж 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання, анулюються. Максимальна кількість балів під час ліквідації академічної заборгованості з заліку, як правило, – 100.

VI. Шкала оцінювання

Критерії оцінювання під час аудиторних занять

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень
7-10 балів	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
4-6 балів	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
1-3 бали	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який недостатньо повно володіє навчальним матеріалом, необґрунтовано його викладає, частково розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі істотні неточності та незначні помилки.
0 балів	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти з освітніх компонентів, де формою контролю є залік

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90–100	Зараховано
82–89	
75–81	
67–74	
60–66	
1–59	Незараховано (необхідне перекладання)

9. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна:

1. Джонсон Девід В. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування Пер. з англ. В. Хомика. К., 2003. 288 с.
2. Дуткевич Т.В. Конфліктологія з основами психології управління: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2004. 352 с.
3. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.
4. Туріщева Л. Психологічні тренінги для школярів. Харків : 2009. 124 с.
5. Федорчук В. М. Тренінг особистісного зростання : навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2014. 250 с.
6. Синьов В.М. Психологія розумово відсталої дитини: підруч. / В.М. Синьов, М.П. Матвєєва, О.П. Хохліна. К. : Знання, 2008. 359 с
7. Стасюк Л. Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти [Електронне видання] : зб. наук. пр. [за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф.] / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [за заг. ред. Ю. Д. Бойчука]. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. 628 с.
8. Соціально-педагогічна робота з батьками, що виховують дітей з особливими потребами: навч.-метод. посіб. / уклад. Н.В. Заверико, Т.Г. Соловійова. Запоріжжя: ПП «Тандем», 2008. 53 с.

Додаткова

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. К. : Просвіта, 2001. 416 с.
2. Заїка Є.В. Ігровий тренінг пізнавальних процесів учнів: ігри та вправи: навч. посіб. Харків. : ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2013. 256 с.
3. Корекційно-розвивальні програми для учнів підготовчого, 1-4 класів з порушеннями розумового розвитку [Електронний ресурс] / Інститут спеціальної педагогіки НАПН України. Київ, 2016. Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/korekciini_programy/8-kor-rogrami-dlya-ditej-z-iv.pdf.

4. Крамченкова В.О. Психодіагностика розвитку дошкільників: ранній та молодший вік. Харків : Ранок, 2013. 160 с.
5. Миронова С.П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підруч. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 312 с.
6. Кострікін О. В. Формування та розвиток професійних якостей особистості майбутніх керівників засобами тренінгу в навчально-виховному процесі ВНЗ. *Проблеми сучасної психології* . 2013. Вип. 21. С. 268-278.
7. Основи батьківської компетентності: навч. посіб. / упоряд. Т.Г. Веретенко [та ін.]. К. : Наук. світ, 2006. 156 с.
8. Пометун О. Організація командної діяльності в педагогічному колективі / О. Пометун, Л. Середняк, І. Сущенко, О. Янушкевич. *Директор школи*. 2005. № 6-7. С. 59-73.
9. Програми розвитку для дітей дошкільного віку [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. К., 2013. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/osvita-ditej-z-osoblivimi-otrebami/navchalni-programi/korekcijni-programi>.
10. Розвиток пізнавальних процесів дитини / упоряд. С.Д. Максименко, В.Ф. Маценко, О.П. Главник. К. : Мікрос-СВС, 2003. 96 с.
11. Синявський В.В. Професіограми і психограми професій педагогічного спрямування: метод. посіб. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014.– 84 с.
12. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: навч. посіб. / Т.С. Яценко. К.: Освіта, 1993. 207 с.

Інформаційні ресурси

<http://www.european-agency.org/agency-projects/early-childhood-intervention>

https://www.unicef.org/earlychildhood/index_action.html

Individualized Family Service Plan Process Guidance Handbook. (2014). Educational and Developmental Intervention Services (EDIS) Comprehensive System of Personnel Development (2014). <http://ectacenter.org/eco/assets/pdfs/EDISIFSPProcessGuidanceHandbook.pdf>.

European Agency for Development in Special Needs Education, 2010.

https://www.europeanagency.org/sites/default/files/early-childhood-intervention-progress-and-developments_ECI-report-EN.pdf

Integrated Early intervention Teams: www.integralevroeghulp.nl